

APŽVALGA. KRITIKA. BIBLIOGRAFIJA

FILOSOFIJOS KLAUSIMAI STUDENTŲ KONFERENCIOJE

Nors Vilniaus Valstybiniame V. Kapsuko universitete nėra filosofijos specialybės, tačiau nemaža studentų domisi filosofijos klausimais. Ir rimtai domisi. Susibūrę į filosofijos istorijos būrelį, jie rašo referatus, straipsnius, tiria visuomeninės minties raidą Lietuvoje, domisi šiuolaikinės buržuazinės filosofijos kryptimis, kurias vertina, praktiškai panaudodami įsisavintą marksistinę filosofijos pagrindų metodologiją.

1971 m. kovo 18 d. Universiteto surengtoje Studentų mokslinės draugijos (SMD) konferencijoje pradėjo veikti filosofijos sekcija (sekcijos vadovas doc. B. Genzelis, pirmininkas — studentas V. Katilius), kurioje buvo perskaityti septyni pranešimai. Vieni jų buvo skirti pagrindinių buržuazinės filosofijos kryptių kritikai, o kiti — mažai tyrinėtiems Lietuvos filosofinės minties raidos etapams nušviesti.

E. Fromo pažiūras į fašizmą nagrinėjo istorijos specialybės diplomantas A. Nesavas pranešime „Nacizmo psichologijos analizė E. Fromo veikaluose“. Pranešėjas nurodė, jog nacizmas, nors ir susilaukė nemaža dėmesio, bet dar mažai nagrinėtas psichologiniu požiūriu.

Pagrindinis klausimas, E. Fromo nuomone, yra laisvės klausimas: ar žmogus jos siekia, ar bijo? Hitleris atėjo į valdžią ne vien jėga. Jis pasinaudojo vokiečių tautos konformizmu, o šio bruožo atsiradimas yra susijęs su naujaisiais amžiais. Auganti individo laisvė didina ir jo atsakomybę, o tai savo ruožtu sukelia nepastovumo, vienišumo jausmą.

Fašizmo ideologiją, nurodė pranešėjas, suformuoja smulkioji buržuazija, kuri iškelia autcitarinį charakterį su sadizmo bruožais. Darbininkų klase, esanti depresijoje po nepavykusios revoliucijos, nepajėgia priešintis naujai ideologijai. Antra vertus, fašizmas daro viską, kad tik įtrauktų žmogų į savo sferą: nudvasina asmenybę, kad ją pripildytų savo idėjų, išsprendžia vienišumo problemą, duoda moralę, atpalaiduoja nuo asmeninės atsakomybės. E. Fromo nuomone, totalitarinio režimo poveikis jaučiamas ir šiandien. Esančiose formacijose esą taip pat negalima pozityvi laisvė.

Germanistas A. Gallius savo pranešime „Egzistencialistiniai motyvai F. Kafkos „Procese“ mėgino patyrinėti šio kūrinio filosofinę problematiką. Rašytojo kūrybos apžvalgoje pranešėjas nurodė, kad galimi įvairūs F. Kafkos kūrybos aiškinimai, jei tik jie nepretenduoja būti vieninteliai teisingi. Kiek plačiau pranešėjas analizavo F. Kafkos susvetimėjimo koncepciją, kuria remdamasis mėgino paaiškinti rašytojo subjektyvizmą. Savo išvadas pranešėjas grindė konkrečiomis romano teksto citatomis.

Pranešėjo nuomone, F. Kafkos subjektyvizmą sąlygojo to meto literatūrinės bei filosofinės nuotaikos (Rilkė, Ničė, Špengleris) ir rašytojo asmeninio gyvenimo aplinkybės. Apibendrinamas pranešėjas mėgino nustatyti F. Kafkos vietą XX a. filosofinėje mintyje: atseit, jis stovi tarp XX a. pradžios mąstytojų (Ničės, Rilkės) ir egzistencializmo.

Lituanistė J. Sabonytė savo pranešime apžvelgė 1841–1851 m. Vilniuje ėjusio žurnalo „Athenaeum“ filosofines koncepcijas. Pažymėtina, jog tai pirmas mėginimas tyrinėti šio leidinio problematiką. Pranešėja apibūdino žurnalą kaip švietėjiško pobūdžio leidinį, linkusį į tautinę ir socialinę tematiką. Pranešime buvo daug faktinės medžiagos, nušviesta žurnalo autorių veikla, aptartas straipsnių pobūdis.

Žurnalisto A. Sverdiolo pranešimas buvo skirtas N. Cernyševskio etinėms pažiūroms. Pranešėjas nurodė Vakarų Europos mąstytojų įtaką N. Cernyševskio pasaulėžiūrai ir L. Fojerbacho etikos poveikį. Pagrindines etikos kategorijas N. Cernyševskis ėmė iš L. Fojerbacho. Pranešėjo nuomone, N. Cernyševskio siekimas priartinti etiką prie gamtos mokslų nėra naujas. Tai mėgino padaryti Helvecijus.

Pagal Cernyševskį žmogaus elgesys determinuotas jo biologinės prigimties: žmogus vadovaujasi egoistiniais sumetimais. Todėl etikos tikslas — išaiskinti, kaip protingai laikytis egoistinių principų konkrečioje visuomenėje. Pranešėjo nuomone, mąstytojui darė įtakos ir pozityvistai, pavyzdžiui S. Milis, visuomenės progresą laikęs moralinio ir protinio tobulėjimo pagrindu.

Istorijos specialybės studentas Z. Burnys aptarė įžymaus Lietuvos XIX a. pabaigos visuomenės veikėjo P. Avižonio ateistines pažiūras, kurias įvertino kaip švietėjiškas. P. Avižonio veikla sutampa su nacionalinės inteligentijos aktyvumo didėjimu, kai mokslo pažanga formavo naują, ateistinę pasaulėžiūrą. Pranešėjas pažymėjo, kad Avižonis, nors ir materialistiškai aiškino gyvybės kilmės problemą, bet nebuvo nuoseklus materialistas. Jis kritikavo dvasininkiją kaip mokslo stabdį, bet etikos sumetimais toleravo pačią religiją.

Diskusijų susilaukė antrakursio lituanisto J. Deگوčio pranešimas „Kai kurios semantinės filosofijos idėjos“. Jis apžvelgė neopozityvizmo raidą, jo atskirų kryptių problematiką, nurodė, jog L. Vitgenšteinio nuomone, filosofijos tikslas yra loginis minčių aiškinimas. Sakinių turinys nepriklauso filosofijai, jis — konkrečių mokslų objektas. Panašiai mano ir R. Karnapas: filosofijoje vienintelė realybė — mokslo kalba. Jos analizės kriterijus — loginis kalbos teisingumas, priklausantis nuo to, ar dalis neprieštarauja visumai.

Kalbėdamas apie semiotiką, kurios idėjas išdėstė Č. Morisas „Ženklių teorijos pagrinduose“, pranešėjas nurodė, jog šis mokslas tiria ženklus trimis aspektais — sintaksiniu, pragmatiniu ir semantiniu, — mėgino nustatyti, kas bendra visiems ženkliams.

Baigdamas pranešėjas pabrėžė, jog klaidingas semiotikos bei jos šakų interpretavimas neįgalina daryti išvados, kad klaidinga pati teorija. Pastaruoju metu semiotikos problemas tiria ir filosofai markistai: A. Safas (Lenkija), G. Klausas (VDR), tarybiniai mokslininkai.

Originalus, nors mažai tesusijęs su filosofine problematika buvo lituanisto K. Garšvos pranešimas „Krikščionybė Lietuvoje“.

Sekcijos darbas parodė, jog studentų pranešimai dar stokoja mokslinio darbo įgūdžių, tačiau pastangos mėginti savarankiškai vertinti sudėtingas filosofines problemas padės studentams išsugdyti tuos įgūdžius, lavins mąstymą, plės erudiciją.

G. JATKONIS

LENKŲ RELIGIOTYRININKO A. NOVICKIO DARBAI

Vilniuje prieš kurį laiką svečiavosi įžymus lenkų mokslininkas ateistas Andžėjus Novickis. Jis jau senokai domisi mūsų ateistų darbais, stengiasi palaikyti ryšius su respublikos mokslininkais. A. Novickis yra produktyvus tyrinėtojas, jo straipsnių ir knygų skaičius gerokai viršija pusimtį. Jis yra vienas iš aktyviausių Lenkų religiotyros draugijos narių ir šios draugijos mokslinio žurnalo „Euhemer“ vyriausiuoju redaktoriumi. Mokslininko tyrinėjimų ratas itin platus — bendroji marksistinio ateizmo teorija, religijos ir ateizmo istorija ir pan. A. Novickis ypač gilinasi į lenkų ir italų ateizmo istoriją.